

CHARLOTTE HAGSTRÖM

Nu är det fredagsmys

Chips och gemenskap när vardag blir helg

Klockan är några minuter i åtta på kvällen. Pappa dukar undan resterna av taco-middagen medan mamma klär på lillebror pyjamas. Storasyster håller upp chips i en skål, sätter på TV:n och tänder några stearinljus. När de första takterna av signaturmelodin till *Idol* strömmar ut ur högtalarna sitter hela familjen samlad i soffan. Föräldrarna smuttar på varsitt glas rödvin, storasyster dricker läsk och lillebror smaskar på chips. Det är fredagsmys.

Så ser det ut i en stor del av de svenska hemmen på fredagskvällar. Fredagsmys är ett begrepp som är väletablerat, särskilt bland barn, ungdomar och deras föräldrar. På frågan ”vet du vad fredagsmys är?” skulle med stor sannolikhet samtliga barn på vilken dagisavdelning som helst svara jakande. Alla skulle förmodligen också kunna redogöra för vad fredagsmys innebär och en stor majoritet uppge att fredagsmys förekommer i deras hem. Men varför är det så? Vad är fredagsmys och hur kan det förstås ur ett kulturellt och socialt perspektiv?

Bakgrund och material

Dessa och liknande frågor är det många som ställer sig. Som etnolog och arkivarie vid Folklivsarkivet i Lund blir jag ofta kontaktad av journalister som vill veta vad, hur och varför. Dessa telefonsamtal och mejl har blivit allt fler under de senaste åren. Etnologiska kollegor vid andra lärosäten och arkiv i landet får också många frågor och mängden artiklar i dags- och veckopress som handlar om fredagsmys är nu avsevärd; en sökning i *Retriever Research*, ett nyhetsarkiv med material från ca 300 svenska dagstidningar och tidskrifter, ger 5506 träffar.

Med jämna mellanrum uppmärksammas det också i radio och TV, företrädesvis på fredagar i mer lättsamma program. Denna mediala uppmärksamhet, tillsammans med reklam på TV, i tidningar och varuhus för olika produkter förknippade med fredagsmys, liksom då och då förekommande artiklar om ökande fetma och ohälsa kopplat till ett utbrett chipsätande och läskdrickande på fredagar, gör att det knappast är möjligt att undgå begreppet. Det gäller såväl den som ägnar sig åt fredagsmys som den som inte gör det.

Det ökande intresset för fenomenet fredagsmys liksom den stora betydelse många människor tillmäter det ledde till att Folklivsarkivet beslöt att göra en dokumentation av fredagsmyset i Sverige.¹

21	Bengt	
22	Torsdag	82
	Kenner	Kent
23	Fredag	83
	Gerda	Gerd
24	Lördag	84
	Gabriel	Rafael
25	Söndag	85
	Marie	bebådelsedag
26	Måndag	86
	Emanuel	

Fredag! Foto: Charlotte Hagström 2012.

Denna genomfördes under 2011 och början av 2012 och bestod av en frågelista, en enkät och en nätetnografisk undersökning. Frågelistan KF 8 *Fredagsmys* var en så kallad kortfrågelista och innehöll ett mindre antal frågor än Folk-livsarkivets ordinarie frågelistor. Den sändes till arkivets fasta meddelare och gav 55 svar. Enkäten innehöll ett fåtal och konkreta frågor (till exempel ”har du fredagsmys?” och ”äter man särskild mat när man har fredagsmys och i så fall vad?”) liksom uppmaningen ”Beskriv vad fredagsmys innebär!”. Den distribuerades via mejl till vänner och bekanta som ombads att sprida den vidare.² Enkäten placerades också tillsammans med information om dokumentationen och lådor att lägga svaren i på ett par centrala platser på Institutionen för Kulturvvetenskaper där studenter och personal ofta passerar. De båda spridningsmetoderna gav sammanlagt 59 svar. Den nätetnografiska undersökningen gjordes parallellt med insamling via enkät och frågelista men med tyngdpunkt på början av 2012. Den bestod av en genomgång av en mängd bloggar, diskussionsfora och communities där fredagsmys diskuterades på olika sätt. Vid några tillfällen ställdes direkta frågor på Facebook vilka besvarades av personer i mitt kontaktnät. Ett sådant exempel är en fråga om huruvida det fortfarande finns lördagsgodis.

Fredagsmysets historia

En återkommande fråga från journalister har varit hur länge fredagsmys har funnits. Enligt SAOB, *Svenska Akademiens ordbok*, nämns ordet fredagsmys i tryckt text första gången 30 juni 1994. Det sker i *Göteborgs-Posten* i en artikel med rubriken ”Här har ni hela familjen ’titta-lagom’”. Texten handlar om TV-tittandet på fredagarna hos en familj med tre småbarn och inleds med meningen ”Fredagsmys framför TV:n är en tradition hos familjen Brinkenbergs i Sävedalen” (Ljungberg 1994:46). Här saknas dock flera av de ingredienser som är så centrala i nutida berättelser om fredagsmys: maten be-

rörs inte alls, det förekommer inga chips och ingen läsk eller vin, det nämns inget om soffan och TV-programmen som diskuteras är rena barnprogram: *Bolibompa* och *Disneydags*. ”Kanal 1 har ett bra barnblock från 18.15–19.40, det brukar vi följa” säger mamman. Hon poängterar dock, på samma sätt som så ofta görs idag, att fredagsmyset framför allt är förknippat med familjen: ”Fredagarna vill vi tillbringa hemma med familjen. Efter en arbetsam vecka vill vi inte gärna gå bort en fredagskväll” (a.a.).

Bland informanterna är uppfattningen om hur länge fredagsmys funnits betydligt mer svävande. I enkäten ställs frågan ”När ungefär hörde du begreppet fredagsmys första gången?”. En 24-årig man svarar ”2005” medan en 35-årig kvinna ”tror det var under 2008”. En 22-årig kvinna har ”hört det sedan jag var liten” och en 40-årig man skriver att ”Detta begrepp har jag använt i åtminstone 15 år”. För de flesta tycks fredagsmys som begrepp ha uppstått någon gång mellan slutet av 1990-talet och 2010. Några har dock andra erfarenheter. En 23-årig kvinna hörde begreppet första gången för ”någon vecka sedan kanske” medan en jämnårig kvinna menar att ”det har alltid funnits”.

I frågelistan finns frågan ”Minns du när du hörde det första gången?” och även här skiljer sig svaren åt. ”Ordet ’fredagsmys’ hörde jag för första gången för 4-5 år sedan” skriver en 71-årig kvinna medan en 67-årig man förklarar att ”Fredagsmys ingår inte i min vokabulär och när jag fick Ert brev var det första gången jag medvetet hörde det”. De flesta som besvarat listan är betydligt äldre än de som fyllt i enkäten och deras erfarenheter skiljer sig därmed åt. Så är det till exempel flera som framhåller att fredagsmys förutsätter lediga lördagar. En annan 67-årig man förklarar att ”På den tiden jag arbetade var det lördagsmys, som gällde. Fredagskvällen var som vilken vardagsafton som helst. Veckans arbete avslutades på lördagseftermiddagen omkring kl 15.00. Det var således inte särskilt lämpligt att sitta uppe och mysa på fredagskvällen”.

Andra understryker att begreppet må vara nytt men företeelsen i sig är det inte. Man kallade det visserligen inte fredagsmys men innehållet var ungefär det samma då som nu. En 64-årig kvinna skriver att hon

utan att använda ordet fredagsmys, faktiskt haft fredagsmys sedan 1970-talets mitt! [...] När jobbet var slut på fredagen och vi pendlade hem från Malmö, pratade vi om att det skulle bli skönt att sätta sig till ro på kvällen, äta lite gott och inte lägga sig så tidigt som andra vardagskvällar. På lördagen blev det ibland fest med grannarna. Fredagen var privat myskväll!

En 80-årig man berättar om fredagsmyset när barnen var små, en berättelse som kunde varit hämtad från idag:

Vi har tre barn födda 1961, 1964 och 1967. Fredagskvällen var alltid lite speciell. Då skulle vi äta extra gott och senare, oftast vid TV:n, vankades det godis. Detta var mycket emotsett. Vi hade tre skålar i olika färger och barnen fick var sin att "hushålla" med. Det gick mycket bra och alla var nöjda med detta arrangemang.

En lärare berättar att hon mötte uttrycket runt millennieskiftet då hon arbetade som klasslärare. Hennes elever i årskurs 4 kallade fredagens aktiviteter för fredagsmys. "Det kom att bli en ständigt återkommande del av veckans aktiviteter och skrevs in i veckobrevet. Det var en viktig del för barnen och de såg fram emot vad vi skulle hitta på". En mormor och farmor skriver att hon kom i kontakt med begreppet då hennes barnbarn, som nu är 13 och 11 år, gick på dagis. "De berättade att de gjorde något särskilt på fredagarna, ofta tittade de på någon film och fick något extra gott att äta". Såväl begreppet som aktiviteten bör således inkluderas i en undersökning av fredagsmys.

I de flesta redogörelser för fredagsmys och förklaringar av vad det innebär, oavsett om det sker i enkäter, frågelistsvar eller bloggar, ligger betoningen på att fredagsmys är något man har hemma tillsammans med familjen eller nära vänner. Fredagsmys på dagis och i skolan nämns sällan. Det är dock just till dagis och fritids och där på fredagarna särskilda återkommande aktiviteter som etnologen He-

lene Brembeck spårar fredagsmysets ursprung. "Cozy Friday seems to have been arranged in the daycare and before-and-after-school centers of the 1970s as a late-Friday-afternoon activity. Children were served popcorn and icecream" (Brembeck 2012:127).³ På 70-talet stod barnen i centrum, menar hon: "At that time, an anti-authoritarian upbringing was seen as a guarantee of a bright and sunny future for children" (a.a.).

Flera av de äldre informanterna uppger att det är via barnbarnen som de fått kännedom om begreppet fredagsmys. "Det var den äldsta av flickorna som sa ordet fredagsmys första gången jag hörde det och hon förklarade vad det betydde för en gammal mormor, som inte var uppdaterad!" skriver en kvinna i 60-årsåldern. Flickan var tillsammans med syster och föräldrar på besök hos mormor och tyckte att de skulle ha fredagsmys. "Jag hade lagat mat och bjöd på" skriver mormor "men det var inte något fredagsmys enligt min lilla dotterdotter, utan vi skulle sitta inne vid TV:n och äta godis. Hon fick bara äta godis en gång i veckan på den tiden. Jag hade, min vana trogen, dukat maten i köket". Efter maten lekte de och sedan skulle de se på TV. "Jag hade inget godis hemma utan

Förberedelser för tacos, den populäraste favoritmaten på fredagar. Foto: Charlotte Hagström 2012.

frågade om det gick bra med fika och det gjorde det, bara vi satt inne vid TV:n”.

Helst tacos eller pizza

I enkäten fanns uppmaningen ”Beskriv vad fredagsmys innebär!” Redogörelserna är relativt samstämmiga oavsett berättarens ålder. En 22-årig kvinna menar att det är ”*En kväll med god mat och vin. Slappa i soffan med en skål godis och en varm filt. Tillsammans med familjen*”. En 11-årig pojke förklarar att det handlar om att ”*Titta på TV och äta chips [med] familjen*”. En 50-årig man skriver att det är att ”*Släppa jobbet. Ta en öl eller ett glas vin med frugan. Umgås med barnen. Gärna i soffan*”. Liknande beskrivningar, om än något utförligare, finns i många bloggar. En skriver att nu är det ”*Fredagsmys på hög nivå här hemma! Tacos i magen, godis och chips på bordet och öl i glasen. Micke ligger utsträckt i ena soffan och Jocke sitter i den andra*” (Uppe på vinden, 2012-04-13). En annan konstnerar att ”*Ja då var det fredag och fredagsmys ikväll. Hämtmat från thairestaurangen (mm gott), handboll, På Spåret och till sist en film innan vi slocknar*”. Hon har även ”*övertalat mannen att köpa lite chips till mig också som jag kan mumsa på hela kvällen*” fast ”*Själv försöker han ’hålla igen’ med godis och liknande*” (Min längtan efter bebis, 2011-01-28).

I nästan alla berättelser och beskrivningar av fredagsmys finns det vissa grundingredienser som återkommer. En sådan är *mat*. Tacos brukar i olika sammanhang nämnas som typisk fredagsmat och det bekräftas i enkäten: det är den absolut vanligaste maträtten tätt följd av pizza, som kan vara hemlagad men oftare hämtas färdig från en pizzeria. Det är också dessa rätter som toppar listorna i olika undersökningar. Juiceföretaget Rynkeby gjorde 2011 en undersökning om fredagsmys bland 2000 barnfamiljer. Där uppgav 56 % uppgav att de oftast åt tacos, 25 % att de åt pizza. (www.rynkeby.se). Ett skäl att just dessa två rätter är så populära är att de är enkla att laga, ett annat att alla som deltar i fredagsmyset kan få det de tycker om. Står pizza på menyn kan var och

en bestämma vilken fyllning det ska vara och väljer man hämtpizza krävs över huvud taget ingen insats i köket. Om det istället serveras tacos innebär det visserligen ett visst förberedelsearbete men detta kan å andra sidan inkluderas i fredagsmysandet som sådant (jfr Thellenberg 2011). Det är mycket som ska hackas och skivas, stekas och rivs och alla kan hjälpa till. Även småbarn kan delta genom att lägga upp saker i skålar och se till att det finns skedar i alla pytsar. Sedan är det upp till envar att bestämma vad just hans eller hennes taco ska innehålla: rå lök, majs och köttfärs, enbart sallad och tomater, mycket ost men ingen gurka, stark eller mild sås.

Alla äter dock inte vare sig pizza eller tacos på fredagarna och i enkätsvaren nämns även räkor, pasta, ostbricka, oxfilé, kyckling, plankstek, varma mackor, sushi, lax med råstekt potatis, fondue och plockmat. Gemensamt för flertalet av dessa rätter är att de upplevs som festligare och annorlunda i jämförelse med vardagsmaten. Valet av mat bidrar därigenom till att förstärka och framhäva fredagskvällen som speciell och olik övriga kvällar. I likhet med andra ritualer, något som jag menar att fredagsmyset är och som jag kommer att återkomma till nedan, spelar maten en viktig roll (se t ex Nordström 1998, Salomonsson 2006). Liksom pizza och tacos är det inget som hindrar att man äter detta någon annan dag i veckan. Det gäller särskilt pasta som, i olika former och med olika tillbehör, hör till basmaten framför allt i barnfamiljer och bland ungdomar och kan förekomma flera gånger i veckan. Men kanske väljer man en lyxigare eller mer festlig pastarätt på fredagen och byter ut måltidsdrycker mot något annat än vatten eller mjölk.

Kopplingen mellan en viss maträtt och en särskild veckodag är inte ny. I svaren på frågelistan till Folklivsarkivets meddelare berättas om torsdagsärter, tisdagsfisk och söndagsstek. ”*Söndagsmiddag [...] tillämpas fortfarande här på seniorboendet där jag bor. Då äter man stek med sås och kokta grönsaker, precis som*

man gjorde i barndomen” skriver till exempel en 70-årig kvinna. När företaget Kronfågel 1998 genomförde en reklamkampanj för att öka konsumtionen av kyckling lyftes fredagen fram som den dag framför andra så det borde serveras kyckling. Bilderna i TV-reklamen ackompanjerades av en sång där raderna ”Kyckling på fredag” återkom. Den fick stort genomslag och i en intervju säger marknadsdirektören att enligt en undersökning mindes 70 % av de tillfrågade fortfarande reklamen efter 10 år (Bremell, Klingberg & Grundén 2010:19). En ny kampanj 2009 kunde därför spela på den tidigare och fick namnet ”Smaken av fredag” (a a:21).

En påse chips och ett glas vin

Maten är dock inte av någon större betydelse för alla. ”För oss är fredagsmyset något som inträffar efter middagen” skriver en 40-årig man i enkäten. En tonårsflicka beskriver i en bloggpost hur hon ”Sitter just nu i soffan med både godis, chips & dipp, cola och min älskade mamma bredvid mig. Alldeles strax börjar idol och det är då det riktiga fredags myset börjar” (DeniceofSweden, 2011-11-11). Dessa två meningar innehåller fem komponenter som ofta återkommer i beskrivningar av fredagsmys. Här finns *snacks* (”chips & dipp”), *dryck* (”cola”), *TV* (”Alldeles strax börjar Idol”), *familjemedlemmar eller mycket nära vänner* (”min älskade mamma”) och *soffan* (”sitter just nu i soffan”) (jfr Brännström 2010, Brembeck 2012, OLW Sverige AB pressmeddelande 2010-11-24).

De drycker som förekommer oftast i enkäten är rödvin och läsk. Det behöver dock inte vara några mängder av det förra, eller snarare: det ska inte vara det. En 26-årig man anger att för honom är det som dricks vid fredagsmys ”alkoholhaltiga drycker, dock mer sällan starksprit eller berusningsmängder”. Det vanligaste tycks vara ett eller ett par glas vin till maten, framför TV:n eller medan man förbereder måltiden: ”Barnen får en ’drink’ (juice och läsk blandat) och vi vuxna dricker ett glas vin medan vi lagar mat” skriver en 41-årig kvinna. Det som

dricks är det som de medverkande tycker är gott och festligt men vanligen inte dricker till vardagsmåltider. För vuxna är det ofta vin eller öl men det måste inte vara alkohol. Den som inte tycker om vin väljer förstås inte det utan något annat, som en 26-årig kvinna, som berättar om det fredagsmys hon tidigare hade tillsammans med sin dåvarande sambo: ”Eftersom jag normalt sett dricker vatten till alla måltider kunde det hända att jag köpte en något sötare dricka så som kryddad äppelmust”.

Snacks, framför allt i form av chips och ostbågar, intar en särställning bland fredagsmysets olika beståndsdelar. Många informanter, såväl yngre som äldre, nämner i huvudsak chipsreklam som det tillfälle då de mötte begreppet första gången. ”I chipsreklamen” konstaterar en person som besvarat enkäten medan en annan skriver att det var ”i en reklamfilm för chips på TV för några år sedan”. En tredje beskriver reklamslaget hon såg: ”Jag tror att det var en familj med mor och far samt ett antal barn, som satt och åt chips av något slag – samtidigt som det sjöngs någonting om ’fredagsmyyyyyys’”. Bakom reklamkampanjen stod chipsföretaget OLW. Det var visserligen inte, som framgått ovan, OLW som introducerade begreppet men det är i hög grad detta företag som har bidragit till att sprida och befästa det. Den reklamfilm informanten beskriver är en av flera på samma tema: de visar människor i olika åldrar och situationer som sjunger en sång på temat ”Snart är det fredagsmys!” (detaljerade beskrivningar av filmerna och sången finns i Brembeck 2012 och Bremell, Klingberg & Grundén 2010).

Kampanjen inleddes 2009 och företaget skriver på sin hemsida, där besökare för övrigt möts av påståendet ”Här börjar fredagsmyset!”, att detta är ”påbörjade vi ett nytt uppdrag: Att ge Sverige så mycket fredagsmys vi bara kan. Reklamfilmerna, låten och hela fredagsmyset gick snabbt hem hos både unga och gamla och vi fortsätter att göra allt vi kan för att sprida fredagsmys i landet.” (www.olw.se). Kampanjen var så framgångsrik att den nominerades till Årets marknadsföringsid i tävlingen Retail Awards

2011.⁴ En stor del av Sveriges befolkning, åtminstone den yngre, kan sannolikt sjunga med i fredagsmys-sången. Filmerna finns att se på youtube och de två uppladdningar som i april 2012 hamnar överst vid en sökning på ”fredagsmys + olw” har setts 312 954 respektive 212 570 gånger.⁵ I kampanjen har också förekommit diverse olika produkter som anknutit till fredagsmyset. Under sommaren 2011 var det till exempel möjligt att få en t-shirt med texten Fredagsmys om man skickade in streck-

Ostbågar eller chips är för många en nödvändig del av fredagsmyset. Foto: Charlotte Hagström 2012.

koder från chipspåsar. Under våren 2012 pågick en tävling där 100 personer varje fredag vann en klotgrill med samma text.

Fredagsmys förknippas alltså genom en framgångsrik reklamkampanj i stor utsträckning med chips. Det innebär dock inte att alla äter det eller att de äter chips istället för godis. Det finns de som över huvud taget inte äter vare sig chips eller popcorn utan istället glass, kladdkaka, nötter eller något annat. Andra äter hellre godis, eller både godis och chips. Bara i undantagsfall är snaskandet villkorat: ”Innan barnen får äta godis måste de göra multiplikationstabellen eller geografitest på datorn” förklarar en 41-årig kvinna. Många föräldrar försöker hålla på vanan med lördagsgodis men det är inte alltid så lätt. På en fråga jag ställde på Facebook,

”Finns lördagsgodiset fortfarande? Eller är det ersatt av godis till fredagsmysandet?” svarar flera att jo, det finns. En mamma med barn i lågstadieåldern skriver emellertid att ”man köper godiset på fredagen och så ska det räcka hela helgen, fast det gör det inte så då får man gå och köpa på lördagen igen”. En pappa med barn på dagis uppger att ”Ja, det finns fortfarande... i likhet med onsdagsgodiset, söndagsgodiset etc”.

Chips-, godis- och läskkonsumtionen i samband med fredagsmyset kritiserar av dietister och näringsfysiologer som menar att det ”är bättre med plockmat som nötter, oliver och ostar och att lära barnen att dricka vatten” eftersom ”chips och läsk höjer insulinet, som hjälper oss att lagra in fett i kroppen, och kan få oss att känna oss ännu mer hungriga” (Magnergård Bjers 2011). Att snaskandet sprids utöver flera dagar ses också som en orsak till den ökande barnfetman (Nilsson 2011). I tidningsartiklar, bloggar och på receptsajter tipsas om mer ”nyttiga” snacks och drycker till fredagsmyset, och i några enkät- och frågelistsvar nämns att både morotsstavar och ostar förekommer liksom att något barn hellre dricker mjölk än läsk. Dessa hör dock till undantagen. Trots att knappast någon kan vara omedveten om att det finns ett samband mellan å ena sidan viktökning och hål i tänderna och å andra sidan kost som innehåller mycket fett och socker, så är det just sådana produkter vi fortsätter att konsumera, särskilt på fredagar. Helene Brembeck (2012) menar att tillåta detta en gång i veckan är ett sätt för föräldrar att hantera barnens sug efter sötsaker men även att belöna sig själva efter att under veckan ha försökt hålla sig till hälsosam mat.

TV:n i centrum

Den bloggande tonårsflickan ovan slog fast att ”strax börjar Idol och det är då det riktiga fredagsmyset börjar”. TV:n intar en central plats i många berättelser om fredagsmys, bland yngre såväl som äldre. Man tittar tillsammans på program som alla kan se, som *Idol*, *Let's Dance*, *På spåret* och *Talang*. Väljer man istället att se en

film är urvalsprincipen densamma. Barnförbudna filmer får vänta tills barnen gått och lagt sig, alla ska kunna titta tillsammans. På Postis, *Sydsvenskans* insändarsida för barn och ungdomar upp till 17 år, listas i en insändare ett antal filmer som några vänner tycker lämpar sig för fredagsmys: *Titanic*, *Pirates of the Caribbean*, *Upp*, *Johnny English Reborn* och *Home Alone 3* (signaturen "Ostbågen, Vitlökschipset & Marshmallowsen", *Sydsvenskan* 2012-01-21).

Att alla kan se filmerna eller TV-programmen betyder inte nödvändigtvis att alla uppskattar dem lika mycket. Men även den som egentligen inte är särskilt intresserad av vem som blir utröstad ur danstävlingen, eller om tågresan går till Alvesta eller Kiruna, kan vara minst lika mån om att sitta på plats framför TV:n klockan 20.00 när signaturmelodin drar igång. Det är det faktum att man tittar tillsammans som är det viktiga, inte vad man egentligen ser. I Medierådets rapport *Jag ser mig. En etnografisk studie av barns och ungas förhållande till programmet Idol (2010)* menar författarna att det är "väldigt tydligt att *Idol* fungerar som en 'lägereld' kring vilken familjen samlas under fredagskvällen – det blir en start på helgen – oavsett om det är barnen eller föräldrarna som är mest intresserade av programmet" (Graffman & Fredriksson 2010:32). De konstaterar också att för en del av informanterna "är det själva upplevelsen av att sitta tillsammans med familjemedlemmarna och ha 'fredagsmys' snarare än tv-programmet i sig som är viktigt" (a.a., se även Brännström 2010).

Det innebär också att det är det viktigt att se programmen när de sänds, det vill säga klockan 20 på fredagskvällen. Att se dem vid något annat tillfälle, något som är fullt möjligt då de både sänds i repris och finns tillgängliga via den aktuella TV-kanalens webbsida, är inte samma sak. Det blir ett alternativ bara om det är programmet i sig som är det viktiga, inte när det ingår som en del i fredagsmyset. Det TV-program som för tillfället har rollen som fredagsmysprogrammet framför andra, något som alltså växlar under året och mellan ka-

naler men också bitvis är en kamp mellan två olika, har en enorm mängd tittare. Så sågs till exempel ett avsnitt av *Let's Dance* i mars 2008 av 1 870 000 personer ("Let's Dance lockar tittare", 2008-03-25), säsongspremiären av *På spåret* 2010 lockade 2 361 000 tittare (Hagström J, 2010) och finalerna av *Idol* 2010 och 2011 av 1 128 000 respektive 1 255 000 personer (Helander 2011). Det för tankarna till det på svensk TV under 1960-talet omätligt populära programmet Hylands Hörna som "alla" såg. Då fanns det endast en TV-kanal och långt ifrån alla hade TV. Idag finns ett väldigt utbud av TV-program i mängder av kanaler och i många hem fler än en TV-apparat, förutom datorer och DVD- eller Blu-ray-spelare. Ändå är det i stor utsträckning samma program som tittarna väljer på fredagskvällarna. Varför?

Kanske handlar det inte bara om familjen och de som fysiskt befinner sig i rummet, i soffan framför TV:n. Viktigt är kanske också vetenskapen om att runt om i landet, i andra soffor i andra hem, sitter just nu en massa andra människor och gör samma sak som vi? Som en kvinna skriver i sitt svar på frågelistan: "Vare sig man bor på Frösön, Tranås eller i Norrköping fredagsmyser man". Det individuella, egna fredagsmysandet är samtidigt en del av ett kollektivt, nationellt fredagsmysande. Det förstärker upplevelsen av att ingå i ett sammanhang också utanför familjen: när vi fredagsmyser är vi samtidigt medlemmar i en "imagined community" (Anderson 1983).

Familjen i soffan

Minst lika viktigt som TV:n är soffan. Det är där man sitter när man ser på TV eller film, tätt ihop eller uppkrupna i varsitt hörn om man inte är fler än två och soffan är tillräckligt stor. Den återkommer ständigt i fredagsmyskildringar, ofta tillsammans med adjektiv som mjukt, varmt, bekvämt, gosigt och, givetvis, mysigt. För en 25-årig kvinna som besvarat enkäten är fredagsmys något som innebär "Bekväma kläder i en skön soffa tillsammans med härliga vänner eller familj" medan en några år äldre kvin-

na vill *"sitta i soffan i mjukiskläder"* och det för en lite yngre handlar om att *"bara gosa ner sig i soffan"*. En 48-årig man definierar det som att *"Man knör ihop sig i samma soffa för att sitta nära varandra. Fredagsmys avslutas ofta med att man nickar till i soffan eftersom framför allt de vuxna är trötta"*. Också i etnologen Sarah Holst Kjaers (2009) studie av parförhållanden och föreställningar om kärlek, självförverkligande och tvåsamhet har soffan en central roll. Det är där relationen värderas och diskuteras och beslut om eventuella förändringar och åtgärder för att förbättra den tas. Soffan är viktig i de flesta skandinaviska hem och att välja rätt soffa kräver eftertanke och planering; den ska vara snygg och bekväm samtidigt som den ska passa hushållets plånbok och sammansättning. Men när det gäller fredagsmys är soffan inte bara en möbel. Den är vad antropologen Sherry Ortner (1973) kallar en nyckelsymbol; den är en central symbol "som innehåller förtätade budskap om grundläggande tänkesätt och värderingar" (Ehn & Löfgren 1982:24).

En sådan grundläggande tankegång är att familjen är viktig och att relationerna mellan dess medlemmar är goda. Det är när man är tillsammans med familjen som man kan vara sig själv och verkligen koppla av. Är det andra personer närvarande strosar man inte runt i mjukisbyxor eller proppar i sig ohämmade mängder chips. På frågan vilka man har fredagsmys tillsammans med svarar en 64-årig kvinna: *"Med dem som råkar finnas i hemmet och hör till familjen. Inte med inbjudna gäster, då utgår myset till förmån för bjudningen"*. Samma sak menar en 48-årig man: *"Familjen/sambo/respektive/barn – ingen annan. I så fall är det inte fredagsmys utan då har man gäster"*.

Att det är i hemmet och tillsammans med familjen som mysandet ska ske anser också signaturen "Mysaren Meggan" som på Sydsvenskans insändarsida Postis skriver: *"Jag vill ha två fredagar i veckan! Det är så här att i vår klass så har alla fester på fredagarna, men på fredagarna är det ju fredagsmys! Då vill jag mysa med min familj, för det tycker jag är my-*

sigt" (2012-01-21). Samma dag finns ytterligare en insändare på samma tema: *"Vi är tre kompisar som gillar fredagsmys. Föräldrar borde få ledigt eller sluta tidigare så att hela familjen kan ha fredagsmys"* (signaturen "Ostbågen, Vitlökschipset & Marshmallowsen" 2012-01-21). Men också föräldrarna vill fredagsmysa. Christin Brännström konstaterar i uppsatsen *Fredagsmys – Gemensamhetsskapande och isolerande!* (2010), som bygger på uppsatser om fredagsmys skrivna av niondeklassare och intervjuer med föräldrar, att *"Hos många föräldrar uttrycks mycket tydligt viljan och uppskattningen att få tillbringa en gemenskap med sina barn i form av det de kallar fredagsmys"* (Brännström 2010:30). En 42-årig kvinna skriver i sitt svar på enkäten att det är barnen som introducerat och krävt fredagsmys. Det verkar dock uppskattas också av henne själv: *"Det innebär framförallt en frihetskänsla – en lättnad att arbets/skolveckan är över och att vi kan vila. Vi äter middag senare och det blir ett lugnare tempo"*. En 40-årig man konstaterar att *"i takt med barnens stigande ålder har det [fredagsmyset] blivit allt viktigare för oss"*. Fredagsmyset är alltså en aktivitet som upplevs som önskvärd och meningsfull samtidigt som den både bekräftar och stärker familjegemenskapen.

Men fredagskvällarna är inte harmoniska och idylliska för alla. En kvinna i 60-årsåldern påpekar att *"så fort någon i familjen har alkoholproblem eller föräldrarna har ett dåligt förhållande, eller man lider av annat elände då kan man inte tala om fredagsmys"*. En annan menar att *"I många familjer är helgerna jobbiga. Jag tänker på dem där en eller flera familjemedlemmar firar helg med sprit. Där blir det nog inte fredagsmys utan alla är glada när arbetsveckan börjar"*. Det trivsamma mysandet, och framförallt bilden av det, ifrågasätts också i andra sammanhang. *"Skriver man inte 'Fredagsmys!' på sin Facebookstatus innan klockan 19.00 en fredag är man en dålig förälder"* slår en småbarnsmamma fast på sin blogg. *"Perfekta familjer hittar man i nyinköpta fotoramar och på Facebook på fredagar"*. Hon presenterar se-

dan ett antal typiska statusuppdateringar med egna "översättningar": "Äntligen Fredagsmys med familjen!" betyder egentligen "Tack GODE GUD att jag har iPhone så jag slipper umgås med dem!! En statusuppdatering nu så alla tror att vi älskar varandra sen blir det wordfeud tills jag däckar här på soffan. Gött!" medan "Fredagsmys med älsklingen!" ska utläsas som "BARNVAKT!!!!!! Ring inte för fan! Vi ska ha sex!". (För sån é jag!, 2012-02-01). Av kommentarerna att döma är hon inte ensam om att uppleva att fredagarna långt ifrån alltid är särskilt mysiga: "Åh vad jag hatar alla dessa statusuppdateringar på fredagar!" skriver en och fortsätter: "Själv har vi kaos med tre bråkiga barn som inte vill se samma program på TV, inte äter utav maten, vägrar somna i tid och kvar sitter tillslut vi trötta och deprimerade! Mysigt?"

Med all sannolikhet är inte alla skildringar av fredagsmys fullt sanningsenliga. Ibland kan det säkert vara fråga om rena lögnar, som i ett fall som en av de som kommenterar bloggposten ovan berättar om: det handlade om "en barnfamilj där vi pratat med sonen på förmiddagen och han berättade att hela familjen varit utslagen med kräksjuka hela helgen". På Facebook uppgav emellertid en av föräldrarna att de hade gått långpromenader, ätit på restaurang (där barnen uppfört sig perfekt) och haft det mysigt. Andra gånger handlar det kanske mer om att tänja något på sanningen och antingen överdriva mysighetskänslan eller att bortse från det som inte är fullt så mysigt. Att skriva på Facebook att man sitter och myser med familjen fast det egentligen är kaos och barnen slåss så popcornen ryker, eller att på bloggen ladda upp bilder av färgmatchande kuddar i soffan och levande ljus på bordet trots att sambon är sur för att man inte dammsugit som man kommit överens om, kan tyckas märkligt. Varför är det viktigt att framstå som lyckad och lycklig inför andra?

Etnologen Jonas Frykman menar att "Hemmet, intimsfären och den 'lilla världen' har alltmör kommit att bli målet för den enskildes strä-

van och drömmar, ramen runt aktiviteter och förhoppningar"(1991:142). I en svåröverskådlig värld är det i vardagen sammanhang skapas: "Vardagen blir sålunda inte längre något som skall stuvas undan i garderoben när man får besök, den har blivit till ett demonstrationsobjekt. Folk vågar lyfta fram den egna livsformen eller intimsfären som förebildlig för andra" (a a:143). Att då inte förmå skapa den förväntade mysigheten och gemenskapen är ett misslyckande som kan vara tungt att hantera när "alla andra" lyckas, åtminstone av statusuppdateringarna att döma. Om hemmet och intimsfären är målet för drömmarna och, som jag diskuterade ovan, en grundläggande värdering i dagens samhälle är att familjen är betydelsefull och alla medlemmar ska ha goda relationer till varandra, blir det viktigt att försöka leva upp till detta. Genom att beskriva en situation som man önskar att den vore, istället för som den faktiskt är, kommer man kanske ett steg närmare detta tillstånd? För kanske är uppdateringarna och bloggposterna inte till i första hand för att övertyga omgivningen utan sig själv? Om jag tillräckligt många gånger säger att det är bra blir det bra...

Mysa med vänner och ensam

Men för alla är inte fredagsmys förknippat med familjen. Många av de som har besvarat enkäten uppger att även vänner kan delta. "Familj eller vänner" skriver någon medan en annan menar att det är "Oftast familjen men det kan även vara med kompisar". Generellt tycks det vara så att ju yngre barn desto större sannolikhet att fredagsmys ses som en aktivitet enbart för familjemedlemmarna. I hushåll med äldre barn liksom i familjer utan barn är det vanligare att också andra är med. "Mamma och pappa" och "Min familj" uppger en 6-årig flicka respektive en 9-årig pojke medan en 13-årig flicka skriver "oftast familjen men kan även vara med kompisar". En ung kvinna som bor i ett kollektiv har fredagsmys tillsammans med "Mina kollektivvänner. Ibland bara jag och en till. Ibland alla tre". En kvinna i trettioårsåldern

Ordboksredaktör Antti Sivén vid SAOB, Svenska Akademiens ordbok, med det första belägget för ordet fredagsmys. Foto: Charlotte Hagström 2012.

utan barn menar att fredagsmys har man med *”folk som man känner väl – familjen, bästa vännerna”*.

I enkäten ställdes frågan om man kan ha fredagsmys ensam. En klar majoritet menade att det går utmärkt: ja, svarade 37 personer medan 8 svarade nej och 13 kanske. *”Ja, det tycker jag”* skriver en kvinna: *”Jag behöver vara ensam lite då och då och klagar inte om min man har annat program. Jag riktigt njuter av att sitta hemma, kanske ha lite hemma-spa och klappa om katterna”*. En man tycker att det kan man *”Alldeles säkert, särskilt om familjen är bortrest”*. Han förklarar att *”Då lagar man sin egen superkryddade specialmat som ingen annan gillar, väljer sin favoritfilm och är nöjd med det”*. En ung kvinna tycker rent av att det är att föredra: *”Ja! Det blir bäst då. Man ska ju sluta bry sig, oro sig och bara slappa. Det gör man alltid bäst ensam”*.

En annan fråga gällde huruvida det går att ha fredagsmys via Skype, Facebook, i online-spel eller liknande. Här menade en majoritet att det inte går: 29 personer svarade nej, 14 ja, 13 kanske och 2 att de inte visste. Flertalet av

de som svarat nekande motiverar inte sitt svar. Någon skriver dock att det inte blir tillräckligt mysigt medan en annan menar att det inte går eftersom *”det bygger på fysisk närvaro och känslan av att alla är samlade”*. Av de som svarat ja är det ett tre som ofta har fredagsmys på detta sätt. En av dem, en 21-årig kvinna, skriver att hon *”kan sitta framför skype en fredag och äta middag med min pojkvän som är i Sthlm. Efter middagen brukar vi spela Yatzy eller Alfa-pet”*. En annan, en 45-årig kvinna, menar att det kan man *”Absolut! När min härochdärbo är ’hemma hos sig’ 140 mil bort så umgås vi ofta via skype och då kan vi fredagsmysa på varsitt håll men ändå tillsammans. Kollar på samma tv-program och kanske skålar med lite vin”*.

Resultatet är något förvånande: samtidigt som det är fullt av statusuppdateringar om fredagsmys på Facebook på fredagskvällarna anser en majoritet att man inte kan ha fredagsmys online. Likaledes förvånande är att en majoritet tycker att det går utmärkt att fredagsmysa ensam samtidigt som så många betonar att gemenskapen är en viktig faktor i mysandet. Men kanske är det egentligen inte så konstigt.

Begreppet fredagsmys rymmer olika definitioner och innebär olika saker för olika personer, något som jag återkommer till.

Gemenskap och avslappning

Men även om det är möjligt att fredagsmys ensam är ord som samvaro, familj, vänner och tillsammans ofta förekommande i samband med fredagsmys. Man ska sitta nära varandra, umgås, vara i sällskap. Gemenskap är ett nyckelord, upplevelsen av samhörighet central. ”Man pratar inte så mycket under fredagsmys, det är mer känslan av att alla är samlade” skriver en 48-årig man. En 78-årig kvinna menar att ”Andra dagar i veckan är det fullt pådrag med arbeten, skola och fritidsaktiviteter men fredagen är för många en 'fri' kväll att samla familjen”. Fredagsmys är gemensamhetsskapande, konstaterar Christin Brännström: ”Det är ofta den enda gången i veckan som familjen samlas och umgås utan några egentliga krav. Barnen behöver gemenskap med vuxna och vuxna behöver gemenskap med sina barn och med varandra” (Brännström 2010:29).

Men på samma gång är det isolerande: ”Människor sitter hemma och umgås inte med andra, eller bjuder hem andra på fredagskvällarna” (a a:31). Gemenskapen ”finns inom familjen, men den är isolerande mot omvärlden” (a a:31). I ”Uppvaktnings undanbedes. Om festen som trauma” (1979) diskuterar Nils-Arvid Bringéus hur fester inte bara för människor samman utan också skiljer dem åt. Fester är segregering eftersom ett inneslutande också alltid innebär ett uteslutande. Att bli inbjuden till fest ”är en bekräftelse på att man hör med, att man räknas eller uppskattas. En utebliven inbjudan kan vara en lika säker bekräftelse på motsatsen” (Bringéus 1979:61). Detsamma kan delvis sägas gälla för fredagsmys. Det är inte alla som får vara med. En av Brännströms informanter säger att ”Vi vill helst inte att barnen ska ta hem kompisar heller, det ska bara vara vi, har det varit kompisar förra helgen ska nästa fredag vara kompisfri i varje fall!” (Brännström 2010:31).

Men det är samtidigt värt att poängtera att fredagsmys inte är en fest. Det sker i det egna hemmet, eller i någon mycket nära väns hem, tillsammans med människor man känner sig bekväm med och kan slappna av tillsammans med. På festen, skriver Jonas Frykman, förväntas att ”Festdeltagarna skall lämna sitt vardagliga jag, den 'egentliga' identiteten, därhemma och ikläda sig särskild dräkt – andligen och lekamligen. Etiketten kräver att de tar med sig rätt feststämning” (Frykman 1991:155). Vidare menar han att ”Festen uttrycker en värld i idealtillstånd. Man skall vara glad, lycklig, omtyckt och framgångsrik” (a.a.). Allt detta slipper man under fredagsmyset där själva poängen är att det ska vara enkelt, avspänt och utan krav. Det är tillåtet att tassa runt i mjukisbyxor, att breda ut sig i soffan, att frossa i produkter med massor av socker och fett. Man kan släppa på kontrollen, vara sig själv och slipper leva upp till förväntningar och krav. I mångt och mycket är fredagsmyset därmed festens motsats. Samtidigt är den inte heller vardag.

I enkäten används verb som slappa, ta det lugnt, vila, slappna av, pusta ut, varva ner för att beskriva målet med fredagsmyset. Att se på TV eller film tillsammans är det vanligaste sättet att uppnå detta men vad avslappningen innebär och hur det går till skiljer sig från person till person. ”Optimalt fredagsmys är en filmkväll i sängen på landet med hela familjen. Ju sämre väder desto högre på mysbarometern” menar en 45-årig man i enkäten. En 38-årig kvinna uppger att det handlar om att ta sig tid för varandra vilket till exempel innebär att ”spela spel typ Den försvunna diamanten” medan en 26-årig kvinna menar att ”En WoW-råd kan kanske vara fredagsmys för vissa eftersom det är avkoppling”. Läsa böcker, lyssna på musik och bada bastu är andra sätt att varva ned. En 64-årig kvinna förklarar att ”För mig är fredagsmys helt en känsla. Att veta att nästa dag är det sov morgon – så underbart!”

En fredagsritual

I ett av svaren på enkätens fråga "Vad är fredagsmys?" definieras det som "Ostbågar till trötta dagisbarn. En slags markör på att helgen börjar". I ett annat uppges att det handlar om att "varva ner och göra något som bryter mot vardagsrutinen". Under fredagsmyset går man in i ett lugnare tempo och ett tillstånd av både ro och förväntan. Det är slut på arbetsveckan, liksom på skol- och dagisveckan, och man går från vardag till helg. Mysandet ritualiseras genom upprepning av tid, plats, innehåll och medverkande: fredag klockan 20 i soffan framför TV:n med familjen eller de nära vännerna. Fredagsmyset blir en övergångsrit, som markerar förflyttning från ett stadium till ett annat. Med utgångspunkt i sociologens Arnold van Genneps verk *Les Rites de Passage* (1909) har ritualforskare som Victor Turner (1969) och Edmund Leach (1982) arbetat vidare med begreppet och bland annat fokuserat övergångsriternas liminala fas. I en livscykelrit utgör denna fas det stadium då en person befinner sig mittemellan två kategorier och varken hör till den gamla som lämnats eller den nya som han eller hon ska komma att ingå i. "Liminaliteten är", skriver Jonas Engman, "laddad med förvandlingens kraft" (1999:17). Men liminaliteten återfinns även i andra slagsövergångsriter. Det gäller inte minst sådana som handlar om tid och övergången från en period eller tidrymd till en annan. Ur ett ritualperspektiv kan hela fredagsmyset ses som en liminal fas. Medan det pågår befinner sig de medverkande för en stund mitt emellan vardag och helg: det är varken eller, det är både och, de är "betwixt and between" (Turner 1967:93ff).

Att dela upp tiden är nödvändigt. Vi tydliggör årets och livets gång genom att fira mid-sommar och nyår, bröllop och begravningar. Till vissa avbrott och markeringar är knutna välkända och etablerade ritualer, som till exempel julen. Granen kläs, skinkan griljeras och tomtén delar ut paket på ungefär samma sätt varje år. Andra är mindre bundna och innehåll och utformning kan variera. Sista dagen innan

semestern firas kanske med tårta på jobbet ena året, nästa år med ett gemensamt pubbesök. Liksom årets fester hjälper oss att strukturera tillvaron gör livets högtider detsamma (Bringéus 2007:283). Men även kortare tidsperioder behöver struktur i form av flöden och avbrott. Morgonsamlingar, lunchraster och eftermiddagskaffe organiserar dagen liksom återkommande och regelbundna aktiviteter formar veckan. "I Bibelns skapelsemyt möter vi förebilden till vår veckohelg. Vi behöver den för vila och omväxling. Vi orkar lika lite som Gud Fader vara kreativa alltid" skriver Nils-Arvid Bringéus (1999:174). En tidlig struktur behövs för att vi ska kunna orientera oss och skapa mening.

Det gäller även för den som inte "behöver" dela upp sin tillvaro i vardag och helg. En 75-årig kvinna funderar över detta i sitt svar på frågelistan: "Något speciellt är det med fredag kväll, trots allt. Vi har varit pensionärer i 10 respektive 12 år, men ändå känns det lite extra skönt när fredagskvällen kommer. Vi tar ett glas vin, äter lite extra gott kanske. Märkligt, vi har ju inte varit iväg på arbete på hela veckan...". Förvisso inte men fredagskvällen är en gräns mellan vardag och helg för alla dem som arbetar eller går i skolan. Att också som pensionär, eller arbetslös eller sjukskriven, markera den, med ett glas vin och något extra gott att äta eller på något annat sätt, innebär att ingå i ett sammanhang. Ritualforskaren Catherine Bell poängterar att "the fundamental efficacy of ritual activity lies in its ability to have people embody assumptions about their place in a larger order of things" (Bell 1997:xi). Etnologen Jonas Engman menar att "vardagen är ritualens förutsättning, men ritualen inte nödvändigtvis vardagens förutsättning" (1999:18).

Enligt *Nationalencyklopedin* är "Ritualers funktion är att bekräfta och förstärka kollektivets enighet om dess grundläggande värde" (www.ne.se). Ett sådant värde är att det är viktigt att sköta sig och leva sunt. Man ska arbeta och gå i skolan, äta hälsosamt, lägga sig i tid på kvällarna och ta hand om sin kropp. En gång

i veckan är det dock tillåtet att göra tvärtom. När det är fredagsmys är det fritt fram att halvligga i soffan hela kvällen, frossa i popcorn och somna framför TV:n. Fredagsmyset gör det legitimt att bryta mot regler och normer som vi annars lever efter, eller åtminstone vet att vi borde leva efter. I ritualen ingår att göra just detta – för att sedan återgå till det ”rätta”. Därigenom bekräftas och förstärks värdet.

Ett annat värde är att familjen är viktig. Det gemensamma fredagsmyset bidrar till att skapa en familjens ”communitas” (Turner 1969). Genom att föräldrar och barn umgås, visar intresse för varandra och spenderar tid tillsammans uppnås en känsla av sammanhållning, jämlikhet och gemenskap. Resten av veckan ser det annorlunda ut och det kan vara svårt att vara en så både fysiskt och mentalt närvarande förälder som man önskar eller förväntas vara. Helene Brembeck menar att fredagsmyset därför kan förstås som en ”*reconciliation ritual, during which parents can salve their consciences by placing their children on a pedestal once a week*” (Brembeck 2012:128).

Antifredagsmys

Men alla delar inte uppfattningen att fredagsmys är något positivt. På Facebook finns till exempel diverse grupper och sidor med namn som ”Vi som hatar fredagsmys”, ”Vi som avskyr begreppet fredagsmys” och ”Anti-fredagsmys-armén”. Om det i flertalet av dem verkligen är fråga om hat och avsky kan dock ifrågasättas. Snarare tycks det ofta handla om mer eller mindre skämtsamma påhitt: ”Att mysa är fjanligt. Att mysa en fredag är skitfjanligt” beskrivs som utgångspunkten för en grupp medan en annan motiveras med orden ”*fredagsmys är överreklameral*”. Men skoj blandas med allvar och den, som vissa anser, överdrivna konsumtionen som skapas och underblåses av marknaden kritiserar. En grupp presenteras som att den är till för ”*intelligenta, självtänkande människor som inte vill gå i OLWs och Kronfågels ledband och som inte vill ’mysa’ på kommando! Personer med egen vilja, som protesterar mot likformig-*

het skapad av marknaden!”. Denna kritik har många likheter med den som riktas mot Alla Hjärtans Dag som ett kommersiellt jippo och som Agneta Lilja (1998) diskuterar i studien *Sockrade hjärtan och godisugna spöken*.

I takt med att fredagsmys blivit allt mer spritt och etablerat är det naturligtvis många företag som velat dra nytta av och använda begreppet för att öka försäljningen av allehanda produkter. Så kan man till exempel köpa en skål i stengods lämplig för chips eller popcorn med texten ”fredagsmys” (www.presenteriet.se), ett kuddfodral med trycket ”Vi som älskar fredagsmys” (www.sommarboden.se) eller en serie färgglada vinglas med namnet Fredagsmys (www.ramnasglashytta.se). Företag som tillhandahåller färdigpackade matkassar att levereras direkt hem till beställarna en eller ett par gånger i veckan erbjuder speciella fredagsmyskassar (t ex www.middagsfrid.se) och hos en webbflorist kan man köpa sig fredagsmys i form av ett blomsterbud till sig själv: ”*Slipp köa i blomster och godisaffären en fredagseftermiddag*” och beställ ”*gladiolus med pärlor trädde på steelgras och superläcker lakrits*” (www.flowerhouse.se). Vill man ha nya middagstips eller förslag på smårätter finns ett flertal kokböcker att välja mellan, som *Fredagsmys: 101 favoriter för alla* (Hamberg & Rosvall 2011) och *Fredagsmys, lördagsgott och söndagsmiddag* (Linder 2009). Som Helene Bremebeck påpekar: ”*Cozy Friday happens in the midst of a consumer society*” (Brembeck 2012:125).

Kritiken mot fredagsmys handlar dock inte enbart om konsumtion. För vissa är det alltför mycket förknippat med ”Svenssonliv” och likriktning. På frågan ”Har du fredagsmys?” svarar en 21-årig kvinna ”*Svenssonfredagsmys = Nej, däremot kan jag unna mig en ostbricka & vin på fredagar*”. Hon förklarar sedan att ”*det jag tänker på när jag hör fredagsmys är tacokväll med chips & godis framför något tvprogram som hela familjen följer*”. Om ”Svenssonliv” ses som något negativt och tråkigt, och fredagsmys, definierat som familjekvällar framför TV:n, är en aktivitet som förknippas med detta, blir det

förstås otänkbart att själv ägna sig åt fredagsmys.

Om man däremot vill framhäva sin vanlighet och visa att man trots allt inte är så annorlunda än ”Svensson” kan fredagsmyset användas som ett sätt att understryka detta. Artisten Charlotte Perrelli skriver på sin blogg hur hon och barnen åkt och hämtat kusinen som ”ska mysa hemma hos oss ett par dagar, det tycker vi är superkul [...] Vi åkte förbi PrisExtra och storthandlade på vägen hem hit och sen satte vi igång o gjorde egen pizza” (Charlotte Perelli – *Ur min synvinkel*, 2009-10-09). Finansminister Anders Borg intervjuas i *Dagens Nyheter* och i artikeln beskrivs att de helger han är hemma ”blir det fredagsmys med tacos och familjen framför tv:n. På lördagarna städar och tvättar han, minst två maskiner” (By 2011). Även statsminister Fredrik Reinfeldt fredagsmyser: i säsongsavslutningen av pratshowen *Hellenius Hörna* 2011 handlade han ingredienser till tacos i ett snabbköp tillsammans med programledaren (*Hellenius Hörna*, 2011-12-09). Fredagsmys är folkligt och enkelt, de som fredagsmyser är vanliga människor som vid arbetsveckans slut pustar ut tillsammans med familjen. För en kändis eller politiker som vill betona sådana sidor av sig själv fungerar fredagsmyset som signal till omgivningen: det här är en person som visserligen är framgångsrik eller har makt över våra liv men egentligen är han eller hon inte särskilt annorlunda än vi andra.

Vad, hur och för vem?

Flertalet av dem som i frågelistsvar, enkäter och bloggar berättar om fredagsmys har inga svårigheter att precisera vad begreppet innebär för dem. En 23-årig kvinna skriver till exempel att fredagsmys är ”Att äta gott och ta det lugnt, kolla en film och vara tillsammans”. För andra är det mer diffust. En 38-årig man tycker att ”Det är svårt att beskriva men det är att man gör något bra med familjen”. Det finns, som jag ovan diskuterat, sex element som ofta återkommer berättelser om fredagsmys – mat, dryck, snacks, TV, soffa och familjemedlemmar eller

nära vänner – men det innebär inte nödvändigtvis att alla element ingår i alla människors uppfattning om vad fredagsmys är. Där någon lägger tyngdpunkt vid maten betonar någon annan TV:n, där någon absolut inte kan tänka sig att vara utan popcorn tycker någon annan att det är viktigare att alla familjemedlemmar är närvarande.

Allt klart för fredagsmys. Foto: Ulrika S. Hagstrand 2012.

Det som en person definierar som fredagsmys kan en annan hävda är något helt annat. Ett exempel på detta är två berättelser från två nästan jämnåriga kvinnor: en 64-åring som besvarat enkäten och en 61-åring som svarat på frågelistan. På frågan ”Har du fredagsmys?” skriver den första kvinnan följande: ”Ja. Familjen samlas (vi är bara två), lyssnar på musik, samtalar och dricker kanske ett glas vin”. Den andra kvinnan inleder sin berättelse med att poängtera att ”fredagsmys är ett ord som jag tycker är fånigt”. Därefter redogör hon för kvällen: ”Min man och jag äter gärna något på fredag kväll som vi inte gör annars t.ex. chips eller ostbågar till ett glas vin eller en drink [...] Vi ser på TV eller läser eller löser korsord tillsammans i vardagsrummet eller sommartid på verandan. Men något fredagsmys är det inte!”. Innehållet i

båda berättelserna är i princip detsamma men där den ena kallar det för fredagsmys vill den andra på inga villkor förknippas med begreppet. Om definitionen av fredagsmys är att det ska vara som i reklamfilmerna för chips har ingen av dem det. Om begreppet däremot står för trevlig avkoppling i hemmet tillsammans med partnern och ett glas vin har båda det.

”Jag tror det man gör som fredagsmys påverkas av ålder, antal deltagare, boende och intresse” funderar en 35-årig kvinna. Att så är fallet blir tydligt vid en jämförelse mellan två frågelistsvar skrivna av två personer som befinner sig i helt olika livssituationer. I den ena berättelsen står det att ”Vi äter först ofta tacos och sen brukar vi ha en mörk choklad efter maten. Vid TVn har vi snacks eller godis [...] Man är tillsammans med familjen och gör nåt roligt!”. I den andra står det att ”Nu består mitt fredagsmys i att jag städar upp lite noggrannare. Ser till att jag har en god kaka till kvällskaffet i min ensamhet. Jag kanske tar fram någon gammal sångbok och sjunger några sånger”. Ett av svaren är skrivet av en 11-årig flicka som bor tillsammans med sina föräldrar och syskon, det andra av en 90-årig änkling bosatt på ett äldreboende. Två personer, två erfarenheter, två tolkningar av ett begrepp. Vad vi associerar med fredagsmys är olika och så både bör och måste det vara. För vem ska annars bestämma vad som är rätt och fel? Vem ska avgöra om mitt fredagsmys är ”riktigare” än ditt, om det jag lägger in i begreppet stämmer eller inte, om det är fredagsmys jag ägnar mig åt eller något helt annat?

OTRYCKTA KÄLLOR

- Bilder tagna av författaren samt inskickade av informanter i samband med dokumentationen
- Frågelista KF8 *Fredagsmys*. Folklivsarkivet, Lunds universitet. 2011. http://www.lu.se/upload/LUPDF/Folklivsarkivet/fraglist_227_250/KF8.pdf
- Svar på frågelista KF8 *Fredagsmys*. Folklivsarkivet, Lunds universitet. 2011. 55 st.
- Svar på enkäten *Fredagsmys*. Folklivsarkivet, Lunds universitet. 2011. 59 st.

LITTERATUR

- Anderson, Benedict, 1983. *Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso, London.
- Bell, Catherine, 1997. *Ritual. Perspectives and Dimensions*. Oxford University Press, New York.
- Brembeck, Helen, 2012. ”Cozy Friday. An Analysis of Family Togetherness and Ritual Overconsumption”. In: Czarniawska, Barbara & Löfgren, Orvar, eds, *The Management of Overflow in Affluent Societies*. Routledge, New York.
- Bremell, Signe, Klingberg, Gustav & Grudén, Karl, 2010. *Tradition som affärsidé - en studie i skapandet av traditioner och ritualer i marknadsföringssyfte*. Seminarieuppsats. Företagsekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Bringéus, Nils-Arvid, 1979. ”Uppvaktning undanbedes. Om festen som trauma”. I: *Unifol. Årsberetning 1978*. Institut for Folkemindevidenskab. København.
- Bringéus, Nils-Arvid, 1999. *Årets festdagar*. Carlssons, Stockholm.
- Bringéus, Nils-Arvid, 2007. *Livets högtidsdagar*. Carlssons, Stockholm.
- Brännström, Christin, 2010. *Fredagsmys - gemensamhets-skapande och isolerande!* Seminarieuppsats. Institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet.
- By, Ulrika, 2011. ”Borg: Jag drömmer om att vara hemma mera”. I *DN.Se Livsstil*. 2011-12-18. <http://www.dn.se/livsstil/intervjuer/anders-borg>
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, 1982. *Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv*. Liber, Stockholm.
- Engman, Jonas, 1999. *Rituell process, tradition och media. Socialdemokratisk första maj i Stockholm*. Stockholm.
- Frykman, Jonas, 1991. ”Mellan mössbränning och champagneyra. Fest och vardag i tre generationer”. I: Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar, red, *Svenska vanor och ovanor*. Natur och kultur, Stockholm.
- van Gennep, Arnold, 1909. *Les Rites de Passage. Étude Systématique des Rites*. Paris.
- Graffman, Katarina & Fredriksson, Johan, 2010. *Jag ser mig. En etnografisk studie av barns och ungas förhållande till programmet Idol*. Medierådet, Stockholm.
- Hagström, Charlotte, 2006. ”Sylta, sill och saffransbullar. Julaftons mat och måltider”. I: Hagström, Charlotte, Hugoson, Marlene & Nordström, Annika, red, *Nu gör vi jul igen*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Hagström, Johanna, 2010. ”På spåret vann fredagskampen”. I: *GP*. 2010-11-30. <http://www.gp.se/kulturnoje/tv/1.500249-pa-sparet-vann-fredagskampen>
- Hamberg, Emma & Rosvall, Anette, 2011. *Fredagsmys. 101 favoriter för alla*. Semic, Sundbyberg.
- Helander, Magnus, 2011. ”Fin avslutning för idol”. I: *Resume.se*. 2011-12-12. <http://www.resume.se/nyheter/tv/2011/12/12/fin-avslutning-for-idol/>
- Kjaer, Sarah Holst, 2009. *Sådan er det at elske. En kultur-analyse af parforhold*. Museum Tusulanums Press, København.

- Leach, Edmund, 1982. *Social Anthropology*. Collins, Glasgow.
- “Let’s dance’ lockar tittare”, 2008. I: *NT.se*. 2008-03-25. <http://www.nt.se/noje/artikel.aspx?articleid=3398578>
- Lilja, Agneta, 1998. *Sockrade hjärtan och godissugna spöken. Alla Hjärtans Dag och Halloween – två nya festse-der i Sverige*. Språk- och Folkminnesinstitutet, Uppsala.
- Linder, Jens, 2009. *Fredagsmys, lördagsgott och söndags-middag*. Semic, Sundbyberg.
- Ljungberg, Tore, 1994. ”Här har ni hela familjen ’titta-lag-om’”. I: *Göteborgs-Posten*. 1994-06-30.
- Magnergård Bjers, Tina, 2011. ”Fredagsmysets godis tär på hälsan”. I: *DN.se Livsstil*. 2011-08-01.
- Nilsson, Gabriella, 2011. ”Den fetmadrivande miljön. Kulturella föreställningar om samhället i populärmedicinska texter om övervikt och fetma”. I: *Socialmedicinsk tidskrift: Etnologin och Medicinen*. Vol. 88, nr. 3.
- Nordström, Ingrid, 1988. *Till bords. Vardagsmoral och festprestige i det sydsvenska bondesamhället*. Carlsson, Stockholm.
- Ortner, Sherry, 1973. ”On Key Symbols”. In: *American Anthropologist*. Vol. 75, nr. 5.
- Salomonsson, Karin, 2006. ”En minnesvärd måltid”. I: Burstedt, Anna, Fredriksson, Cecilia & Jönsson, Håkan, red, *Mat. Genealogi och gestaltning*. Studentlitteratur; Lund.
- Sydsvenskan*, Postis. Signaturerna ”Ostbågen, Vitlökschipset & Marshmallowsen” och ”Mysaren Meggan”. 2012-01-21.
- Thellenberg, Ida, 2012. ”Så blev tacos och texmex hela Sveriges fredagsmys”. I: *Expressen*. 2011-02-11.
- Turner, Victor, 1967. *The Forest of Symbols. Aspects of Ndembu Ritual*. Cornell University Press, London.
- Turner, Victor, 1969. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Aldine Publishing Company, Chicago, IL.
- [ment/fredagsmys-produktblad-ny-1/](http://www.fredagsmys-produktblad-ny-1/) (hämtad 2012-05-03).
- Min längtan efter bebis*. Bloggpost: ”Fredagsmys med ljus”. 2011-01-28. <http://minbebis.com/blogg/idlisa/?p=93> (hämtad 2012-04-24).
- Nationalencyklopedin*. Uppslagsord: ”ritual”. <http://www.ne.se/lang/ritual> (hämtad 2012-05-03).
- OLW. <http://www.olw.se/#products> (2012-04-24).
- OLW Sverige AB. Pressmeddelande: ”Fredagsmys veckans höjdpunkt”. 2010-11-24. <http://www.mynewsdesk.com/se/pressroom/olw/pressrelease/view/fredagsmys-veckans-hoejdpunkt-527147> (hämtad 2012-04-12).
- Presenteriet*: Skål ”fredagsmys”. <http://www.presenteriet.se/for-koket/134-skal-fredagsmys.html> (hämtad 2012-05-03).
- Ramnäs glashytta: ”Fredagsmys/Cozy Friday”. http://www.ramnaglashytta.se/index.php?option=com_zoo&task=item&item_id=250&Itemid=171&lang=sv (hämtad 2012-05-02).
- Retriever Research*. Uppslagsord: ”fredagsmys*”. <https://www.retriever-info.com/se/tjaenster/research.html> (hämtad 2012-05-08).
- Rynkeby*: ”Fredagsmyset heligt för många barnfamiljer”. 2011-05-24. <http://www.rynkeby.se/Nyheter.aspx?ID=3418&PID=18369&Action=1&NewsId=501> (hämtad 2012-04-11)
- Sommarboden*: ”Kuddfodral fredagsmys”. <http://www.sommarboden.se/tradgardsmobler/dynor/ovriga-dynor/kuddfodral-fredagsmys> (hämtad 2012-05-02).
- Uppå vinden*. Bloggpost: ”Fredagsmys”. 2012-04-13. <http://www.safholm.com/2012/04/fredagsmys-5/> (hämtad 2012-04-25).
- Youtube.com*. Sökord: ”OLW +Fredagsmys”. http://www.youtube.com/watch?v=y2qjjoA2N_g och <http://www.youtube.com/watch?v=0TcILZ2446c> (hämtad 2012-04-24).

BLOGGAR OCH WEBBSIDOR

- Charlotte Perrelli – *Ur min synvinkel*. Bloggpost: ”Fredagsmys” 2009-10-09. <http://charlotteperrelli.chic.se/fredagsmys/> (hämtad 2012-03-27).
- DeniceofSweden*. Bloggpost: ”Fredagsmys: Idol”. 2011-11-11. <http://deniceofsweden.myshowroom.se/fredagsmys-idol/> (hämtad 2012-04-24).
- Flowerhouse.se*: Fredagsmys. <http://www.flowerhouse.se/sv/product/668/Fredagsmys> (hämtad 2012-05-02).
- För sän é jag!* Bloggpost: ”Det finns inget fredagsmys!”. 2012-02-01. <http://www.mee katt.com/2012/02/det-finns-inget-fredagsmys.html> (hämtad 2012-04-29).
- Hellenius Hörna*: Tacoshopping med Fredrik Reinfeldt. 2011-12-09. <http://www.tv4play.se/noje/hellenius-horna?title=tacoshopping-med-fredrik-reinfeldt&videoid=2114785> (hämtad 2012-05-01).
- Middagsfrid*: ”Fredagsmys produktbeskrivning” <http://www.middagsfrid.se/sa-funkar-det/matkasse/attach->

Noter

- 1 Under våren 2012 inledde även Nordiska Museet i samarbete med Avdelningen för etnologi Stockholms universitet, en dokumentation av fredagsmys.
- 2 Denna metod användes även i ett tidigare dokumentationsprojekt om julmat. Materialet från detta låg till grund för artikeln ”Sylta, sill och saffransbullar” (Hagström, C 2006).
- 3 Meningen avslutas med orden ”and perhaps allowed to watch a video while waiting for their parents to pick them up and the weekend to begin” (Brembeck 2012:127). Jag ställer mig dock tveksam till att det visades video på förskolor vid denna tid. Förutom att videobandspelare då fortfarande var mycket ovanliga sågs TV-tittande i många kretsar som något negativt. Att låta barnen se på film på dagis rimmar illa med då rådande värderingar och pedagogik.
- 4 Tävlningen arrangeras av organisationen Svensk Handel i samarbete med tidningen *Dagens Handel*.
- 5 http://www.youtube.com/watch?v=y2qjjoA2N_g och <http://www.youtube.com/watch?v=0TcILZ2446c>

SUMMARY

Tacos, pizza eller hämtmat följt av popcorn och chips i tv-soffan framför *Idol* eller *På spåret*: när veckan går mot sitt slut är det fredagsmys som gäller i många svenska hem. I denna artikel, som bygger på en dokumentation utförd av Folklivsarkivet, Lunds universitet, åren 2011-2012, analyseras fredagsmys ur olika perspektiv. Med utgångspunkt i ett material bestående av frågelistsvar, en nätetnografisk undersökning och svar på en enkät diskuteras varifrån begreppet och företeelsen kommer, vad det innebär och hur det tolkas av olika personer. Vidare problematiseras fredagsmyset som ritual, dess relation till fest och vardag och till konsumtion och marknadsföring. Såväl entusiastiska förespråkare som personer som förhåller sig kritiska till mysandet kommer till tals.